

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд „Аудио-визия и документално съдържание в литературното образование“ на Георги Коцев Тошев за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по... (Методика на обучението по литература)

Научен ръководител: проф. д-р Владимир Атанасов

Определен съм за рецензент на дисертационния труд “Аудио-визия и документално съдържание на литературното образование“ на Георги Коцев Тошев със заповед № РД-38-407 от 17.07.2025 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“. Предоставени са ми всички документи и материали, необходими за процедурата, които показват, че сроковете и изискванията са спазени. Дисертацията е обсъдена в катедра „Методика“. Наукометричната справка удостоверява, че показателите са изпълнени. Публикациите отразяват ключовите проблеми в дисертацията и са представени като доклади на научни конференции, което означава, че са в научно обръщение. Осъществена е проверка за плагиатство и е потвърден оригиналният характер на труда. Професионалният път на Георги Тошев в документалното кино свидетелства, че той се насочва към методическите аспекти на проблема, след като е станал участник и творец на знакови филми. Следователно моженето в опита е станало убеденост в теорията. Формирането на образованост, свързано с филологията и театъра, му дава възможност да стига до дълбочина, особено психологическа, когато създава документални филми за представители на изкуството. Следването на формулата изкуството да се храни от себе си прави живота ни не само поносим, но и хубав. Натрупването на ценни творчески продукти обаче дава убеждението, че образованието може да ги приеме и понесе. В това отношение Георги Тошев има мяра, даже бих казал, че е предпазлив.

Биографичната справка, откриваща творческата му ангажираност е богата, но в дисертацията се откроява смисъла и тезата чрез добра селекция.

Структурата на дисертацията се състои от въведение, четири глави, изводи и обобщения, заключение, две приложения и библиография. Общият ѝ обем е 187 страници, а библиографията съдържа 139 заглавия, от които 64 на български, 28 на английски език и 75 интернет източника. Обосновани са целите, обекта и предмета на изследването, в обяснителен режим е разгъната хипотезата. Изненадата идва от това, че Георги Тошев не вижда ползването на технологиите само като нова прагматика, а като „процес който подготвя учениците за активна и по-дълбоко осмислена комуникация в един свят, доминиран от визуални и цифрови медии“(с.27). В този смисъл колкото е смел в тезите си за използване на аудио-визията и мултимедията, толкова е и предпазлив, когато трябва да ги оцени спрямо традиционното образование и особено четенето. Изследователската му находка се свързва с разбирането, че познатите вече постановки за език, култура, четене, текст, образование изискват нова определимост, тъй като дигиталното провокира същността им, измества координатите на сетивното. И то не защото се е случила скоростта като друг възприемателен код, за който настояват футуристите в началото на 20. век, а защото се случва ново читателско преобразяване чрез възхода на интуицията. Възможно е, ако вече и да се случва, интуицията да изиграе такава съществена роля, каквато изиграва индукцията през 17. век, изяснена от Ф. Бейкън. Тогава тя отделя изкуството от науката, а сега е възможно интуицията да ги приближи. Авторът цитира Н. Кар и неговото виждане за интуитивното възприемане на аудио-визуалния образ (с.28) и по същество го разгръща в цялата си дисертация. Дори самият факт, че обръща специално внимание на детайла в текста, който „снема високи абстракции на равнището на *осезаемостта*“(с.129), показва, че ще имаме нова педагогическа форма на изграждане на индивидуалността. Тя няма да е

както при експресионизма пулсиране на фрагмента, за да са свободни асоциациите, а пулсиране на целостта в детайла. Тези находки на Георги Тошев са значително научно подсигурени, дори с противоречиви гледни точки в научната литература, и те са колкото продуктивни като тези, толкова и перспективи.

Разбирам, че за да даде израз на идеята си за мултимедийни учебно помагало Г. Тошев ползва наложилата се традиция за функциониране на учебниците и помагалата като инструменти в образователната система, но по същество това, което той предлага не е помагало, защото изисква системност - в този дух е обяснението на с.83. То изисква промяна в образователната практика, поради което не определя активирането само на отделен елемент от нея, а въвежда цялостна и нова философия на обучението. Така то като софтуерен продукт изнемва функцията на учебника, а бих казал че става нова форма, нов дизайн по думите на Г. Тошев на учебник. Авторът цитира постановката на Ричард Майер, че . „Хората учат по-задълбочено от думи и изображения, отколкото само от думи.“, за да очертае предимството на мултимедийното обучение, но не трябва да забравяме, че едното – изображенията е винаги изместване на другото – думите, поради специфичността на тяхното изразяване. Изместването е същина и на въпросно-отговорната система на Сократ, на която се опира и днешната тестова система за оценяване. Смесване на възприятията не трябва да бъде абсолютизирано. Може би затова и Г. Тошев ни насочва към мултимедийно обучение на деца със специални образователни потребности. Положителният аспект на модалността се оказва активирането на устната реч. „Принципът на модалността показва, че ученето е по-ефективно, когато се използват изображение и гласов текст, отколкото когато се комбинират изображения и писмен текст“ (с.90). Ако действително е така, аз съм за модалността, защото устната реч е същинската реч – майката и бебето не

общуват като си разменят писма. Като се има предвид, че в основата на учебното помагало стоят „две ключови тематични ядра – творчеството на Иван Вазов и авторският подход на Мариус Куркински“ (с.92) то става ясно, че е активиран гласа – изпълнение на актьора. Оказва се, че в гласа винаги има съвремие и поради това текстовете от „Епопея на забравените“ звучат по-близко.

Освен, че ползва актуални и солидни научни изследвания по проблема, Георги Тошев умее, може би поради спецификата на неговия професионализъм, да открива някои позабравени трудове, на които с подхода си дава нов живот. Такова е есето на Цветан Стоянов „За хубавите разговори“ (1959), чрез което се отключва една важна теза за диалога, разговорността като активност на възприемателната нагласа и възможност устната реч да се упражнява като форма на изкуство (с.48). Оттук идва и една фраза, която отдавна трябваше да се произнесе и утвърди като истина: „Принципът на *персонализацията* означава, че хората учат по-добре, когато думите са представени в разговорен стил, а не в официален стил, който е в противоречие с естествения училищен диалог (с.89). И макар че в случая става въпрос за принципите на Р. Маейр, то Георги Тошев го откроява като важен акцент в литературното обучение у нас.

От този дисертационен труд става ясно, че провокирането на четенето става път към самото четене. Самият факт, че в повседневната, а и в дигиталната, комуникация, азбуката като писмена система се изравни с пиктограмата като рисувано писмо е много показателен. В този смисъл трета глава на изследването „Четенето в мултимедийна среда“ откроява трансформациите на четенето, но настоява за единство на визуалната и писмената комуникация – „по-важното е да се подобрят и двете, да се свържат и подчинят на една обща образователна задача“ (с.106). Ето защо открояването на цял раздел за създаване на мултимедийно учебно помагало

е обосновано като актуалност, като прагматика и най-вече като личен опит, свързан с документалното кино. Впрочем теорията и историята, както и „четенето“ на документалния филм, са най-добре постигнати в дисертацията. Макар да отбелязва, че четенето е гласово изразено, авторът не поставя въпроса за четенето на ум и четенето на глас, може би защото е прието, че то е проблем за началния курс на обучение. Открояването на отделна подглава „Четенето в мултимедийна среда“ обаче поставя необходимостта този проблем да е видян и в исторически план (Алберто Мангел, „История на четенето“), тъй като за древните гърци то е въпрос на реторика, за средновековието акт на постигане на божественото, а при мултимедията е съгласуване на възприятията, на които обръща внимание автора. Оказва се, че технологиите връщат гласовото четене и не е случайно активирането на аудио-книгите, за които има вече създадени сайтове. Тези ми разсъждения не са въпрос на критика, а по-скоро на почуда от това, колко посоки и перспективи има проблематиката, свързани с технологиите. Не знам дали е изненадващо, но те имат много по-дълбока проекция с миналото, отколкото си представяме. С направеното Георги Тошев се е подготвил за този урок. Ето защо той отбелязва, че когато става дума за документални филми „от съществено значение е реториката, на *аудиовизуалния език* и неговото възприемане“ (с.108). Но тази реторика е очевидно нова магия на възприятията.

Дисертационният труд е с приносен характер, както по отношение проследените трансформации в литературното образование така и с наблюденията върху аудио-визуалната култура и документалните медийни форми. Осъзнати са предизвикателствата, открити са възможностите, премислени са перспективите до степен на необходимост от реформа в литературното образование. Приносните моменти са коректно представени. Ето защо предлагам и ще гласувам да бъде присъдена на Георги Тошев Коцев

научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление
1.3. Педагогика на обучение по... (Методика на обучението по литература).

Проф. д-р Радослав Радев